

Hämeenlinnan yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

Hämeenlinna 2026

Alina Korte

31.8.2025

SWECO

Sweco Finland Oy Y-tunnus: 2661738-3
Projekti Hämeenlinnan yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi
Työnumero 25026261
Asiakas Hämeenlinnan kaupunki
Tekijä Alina Korte
Päiväys 31.8.2026
Dokumenttiviite Sweco_Hämeenlinna_ osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi 2026.docx

Sisältö

1 Tutkimuksen perustiedot 4
1.1 Tiivistelmä 4
1.2 Arkisto- ja rekisteritiedot 4

2 Johdanto 6
2.1 Sijainti ja inventoitavat alueet 6
2.2 Tehtävä 8
2.3 Menetelmät 8

3 Tausta ja tutkimushistoria 10
4 Havainnot 13
5 Yhteenveto ja johtopäätökset 18
6 Lähteet 19

1 Tutkimuksen perustiedot

1.1 Tiivistelmä

Sweco Finland Oy suoritti arkeologisen inventoinnin Hämeenlinnan kaupungin toimeksiannosta *Hämeenlinna 2050*-yleiskaavan laadinnan tarpeisiin. Työt suoritettiin vuoden 2026 kesäkuun ja heinäkuun aikana kahdeksan kenttäpäivän aikana. Inventoitavat alueet sijaitsivat Hämeenlinnan keskustan lähitaajamissa, Iittalassa, Rengossa, Lammilla, Tuuloksessa ja Hauholla.

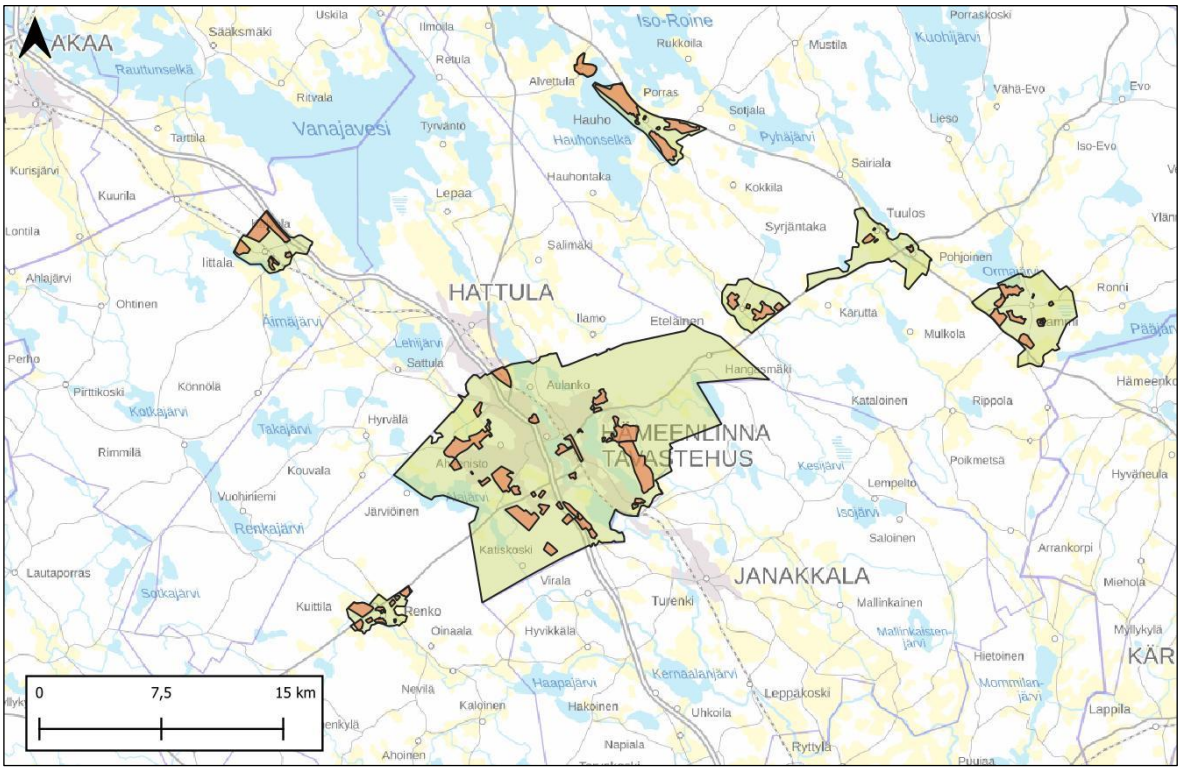
Arkeologisessa inventoinnissa keskityttiin muuttuvan maankäytön alueisiin. Alueilta ja niiden läheisyydestä tunnettiin entuudestaan useita arkeologisia kohteita. Muuttuvan maankäytön alueiden lisäksi inventoinnissa tarkastettiin kohteita taajamien läheisiltä alueilta.

Inventoinnissa tarkastettiin yhteensä 90 tunnettua arkeologista kohdetta ja havaittiin 25 uutta arkeologista kohdetta. Uusien arkeologisten kohteiden suojelustatuksiksi ehdotetaan seuraavaa: 11 kiinteää muinaisjäännöstä, 4 muuta kulttuuriperintökohdetta, 9 muuta kohdetta sekä 1 mahdollinen muinaisjäännös.

1.2 Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuksen tyyppi	Arkeologinen inventointi
Tutkimuksen peruste ja tavoite	Yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Inventoinnin pohjalta on mahdollista tunnistaa arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvät mahdolliset suojelutarpeet ja kaavaratkaisun vaikutukset.
Tutkimuksen tekijä	Sweco Finland Oy, FM Alina Korte (esityöt, maastotyöt, raportointi), FM Mikko Helminen (laadunvarmistus)
Kenttätyön ajankohta	22.6-3.7.2026
Työn tilaaja	Hämeenlinnan kaupunki
Alueen laajuus	muuttuvan maankäytön alojen laajuus vaihtelee 1,1–190 ha välillä
Koordinaatti- ja korkeusjärjestelmä	ETRS-TM35FIN, korkeus N2000
Taustakartat	Maanmittauslaitoksen Karttakuvapalvelun (WMTS) 6/2026 aineisto Maanmittauslaitoksen 5 p lidar
Mittaustapa	Garmin GPSMAP 67i
Arkistointitiedot	Alkuperäiset valokuvat: Sweco Finland Oy, Alina Korte Raportti on toimitettu Hämeenlinnan kaupunginmuseolle ja tilaajalle sekä arkistoitu Swecon laatujärjestelmän mukaisesti.

Aiemmat arkeologiset inventoinnit	Useita, ks. lähdeluettelo
Kansikuva	Rautakautinen kuppikivi Harvoilan alueella Tawast golfin-kentällä.

Kartta 1. Lähestymiskartta. Inventointialueet rajattuna taustakartalle. Oranssilla rajattu muuttuvan maankäytön alueet ja vihreällä osittain taajamien läheiset alueet.

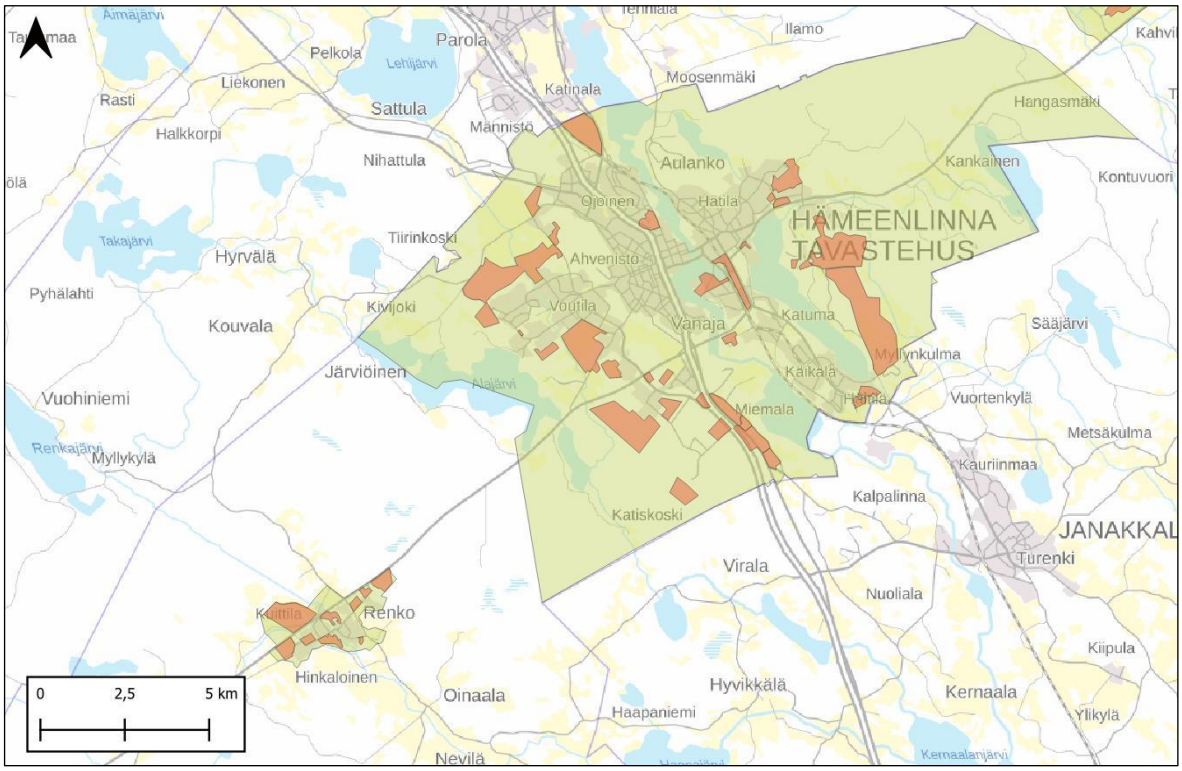
2 Johdanto

2.1 Sijainti ja inventoitavat alueet

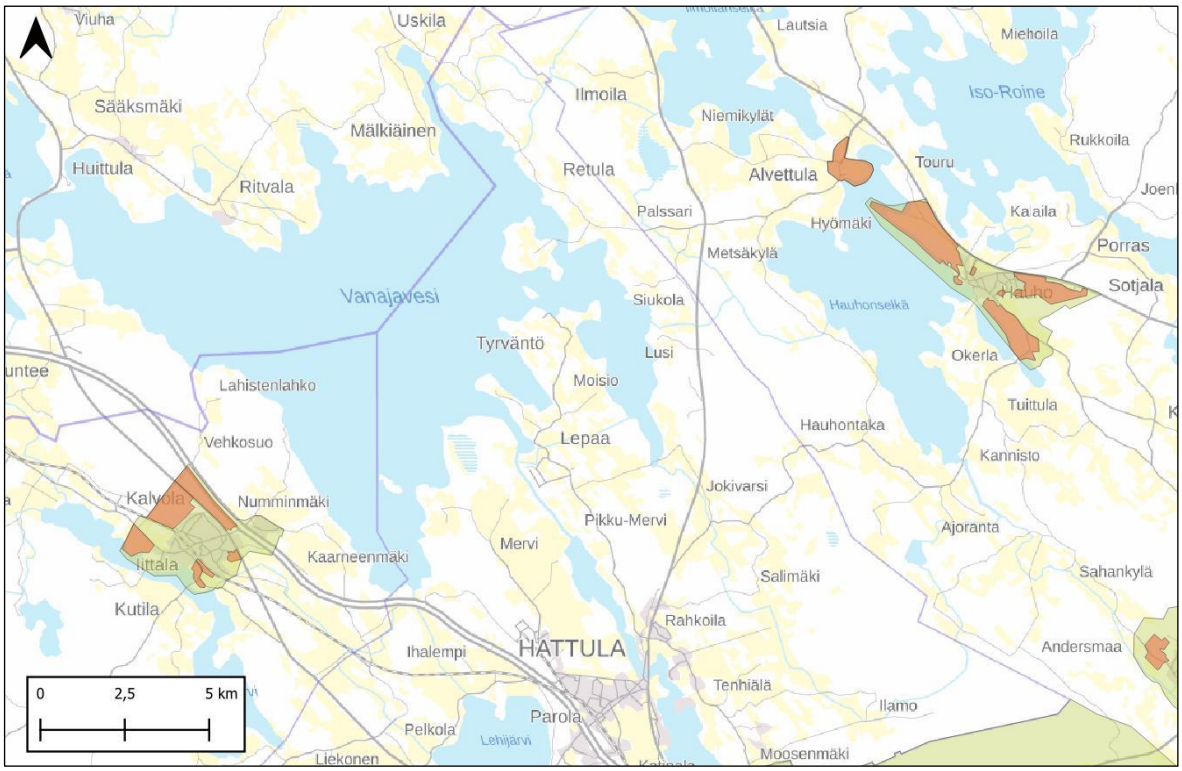
Hämeenlinnan kaupungilla on suunnitteilla Hämeenlinna 2050-yleiskaava, jolla ohjataan rakentamista ja kaavamuutoksia muuttuvan maankäytön alueille. Muuttuvan maankäytön alueiksi luokiteltuja alueita on Hämeenlinnan keskustan läheisissä taajamissa sekä Rengossa, Iittalassa, Hauhossa, Tuuloksessa ja Lammilla. Sweco Finland Oy:n suorittama arkeologinen inventointi tehtiin kaavahankkeen selvityksenä.

Inventoinnin tarkoituksena oli tehdä yleiskaavatasoinen arkeologinen selvitys kaava-alueen arkeologisista kohteista. Alueilla oli arkeologisia kohteita kuten kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka on viimeksi tarkastettu inventoinnissa 80- tai 90-luvuilla. Alueilta tunnettiin myös mahdollisia muinaisjäännöksiä ja tarkastamattomia havaintokohteita. Alueelliselta vastuumuseolta Hämeenlinnan kaupunginmuseolta saatujen kansalaisilmoitusten ja muiden tietojen perusteella määriteltiin tarkastettavia arkeologisesti potentiaalisia paikkoja.

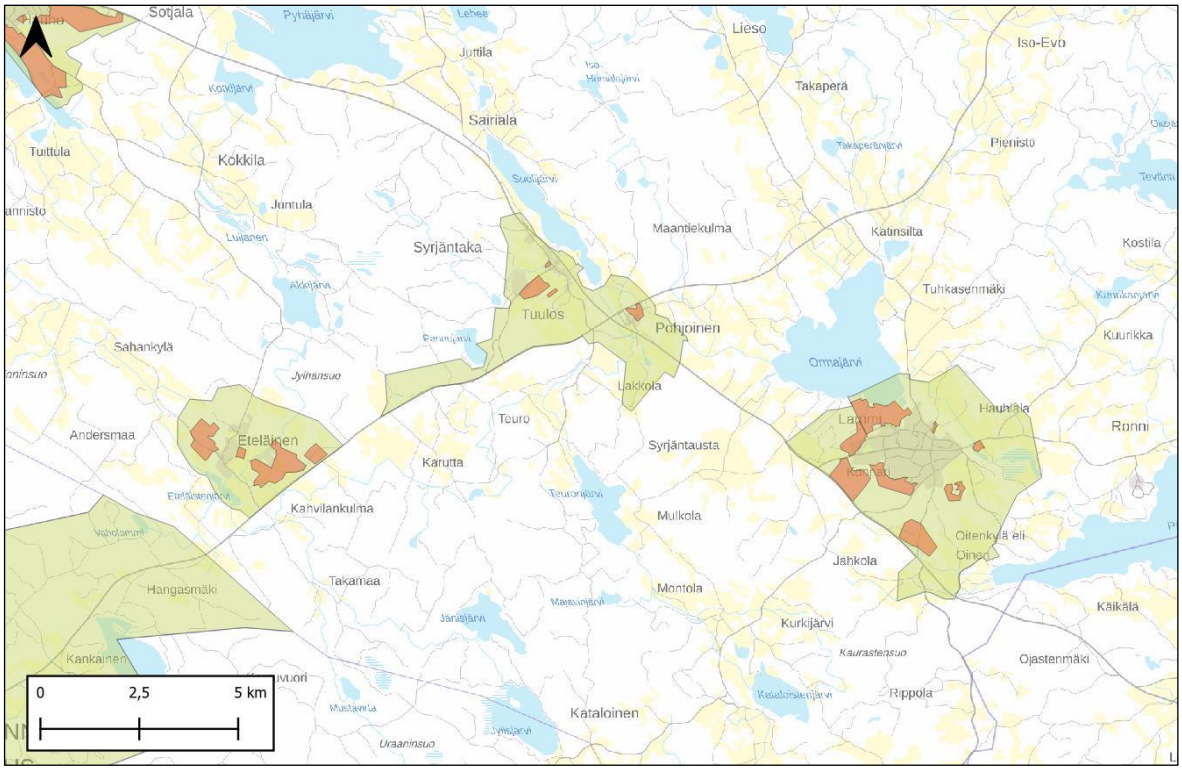
Arkeologinen inventointi priorisoi muuttuvan maankäytön alueet. Muuttuvan maankäytön alueiden koko vaihteli 1,1 hehtaarista 190 hehtaariin. Suurin osa alueista metsäaluetta tai peltoa, mutta joukossa oli myös asutusalueilla sijaitsevia kohteita. Arkeologisia kohteita ja löytöpaikkoja tarkastettiin myös taajamien läheisiltä alueilta, joihin ei kohdistu suoraa kaavamuutoksia. Taajamien läheisiksi alueiksi on luokiteltu näiden muuttuvan maankäytön alueiden ympärillä olevat taajamat ja haja-asutusalueet.

Kartta 2. Inventointialueet taustakartalla Hämeenlinnan ja Rengon alueella. Oranssilla merkitty muuttuvan maankäytön alueet ja vaalean vihreällä taajamien läheiset alueet.

Kartta 3. Inventointialueet Iittalassa ja Hauhossa taustakartalla. Oranssilla merkitty muuttuvan maankäytön alueet ja vaalean vihreällä taajamien läheiset alueet.

Kartta 4. Inventointialueet Eteläisen, Tuuloksen ja Hauhon alueilla taustakartalla. Kartan luoteiskulmassa näkyy myös osittain Hauhon inventointialue. Oranssilla merkitty muuttuvan maankäytön alueet ja vaalean vihreällä taajamien läheiset alueet.

2.2 Tehtävä

Osayleiskaavatasoisessa selvityksessä arkeologinen inventointi keskitettiin muuttuvan maankäytön alueille, joilla maankäyttöön tullaan ohjaamaan muutoksia tai harkitaan muutosten tekoa. Vain osalta näiltä alueita tunnettiin ennalta arkeologisia kohteita. Muuttuvan maankäytön alueilla inventointia suoritettiin laajasti tarkastamalla jo tunnetut ja tiedoiltaan vanhentuneet kohteet, vanhasta kartta-aineistosta ja Maanmittauslaitoksen 5 p -laserkeilausaineiston maastomallista havaitut uudet kohteet sekä esitietojen, kuten kansalaisilmoitus- eli Ilppari-tietojen perusteella arkeologisesti potentiaaliksi luokitellut paikat. Taajamien läheisillä alueilla keskityttiin tarkastamaan mahdolliset muinaisjäännökset, havaintokohteet sekä tiedoiltaan puutteelliset tai vanhentuneet kohteet, sekä myös arkeologisesti potentiaalisiksi määriteltyjä paikkoja.

Selvityksen tavoitteena oli luoda kuva alueella mahdollisesti säilyneistä arkeologisista kohteista, jotta on mahdollista tunnistaa muinaisjäännöskohteisiin liittyvät mahdolliset suojelutarpeet ja kaavaratkaisun vaikutukset arkeologiseen kulttuuriympäristöön.

Ennen maastotöitä pidettiin esityökokous Kanta-Hämeen alueellisen vastuumuseon eli Hämeenlinnan kaupunginmuseon kanssa. Museolle esiteltiin muuttuvan maankäytön alueiden esiselvityshavainnot sekä käytiin läpi museon tietoja mahdollisista potentiaalisista arkeologisista alueista. Työkokouksessa määriteltiin museon arkeologien kanssa priorisointilista työn kulusta kaava-alueilla, joka ohjasi maastotyön rajausta ja suunnittelua.

2.3 Menetelmät

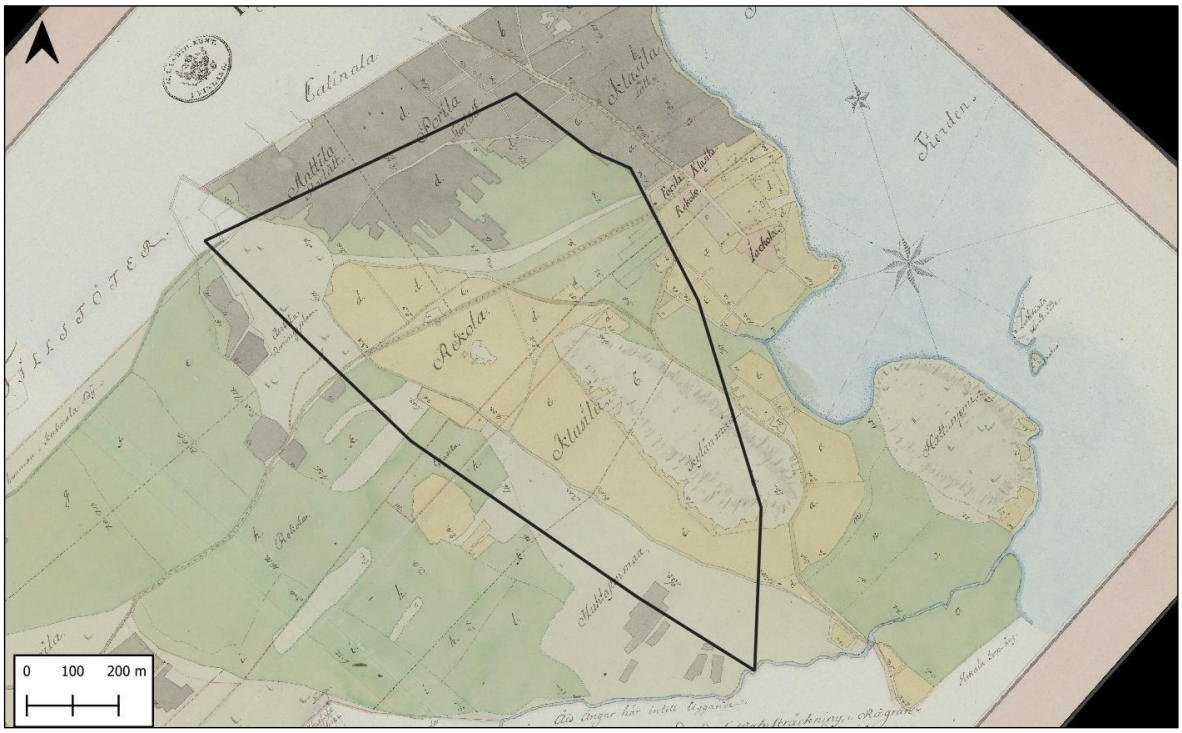
Esiselvitysvaiheessa perehdyttiin muuttuvan maankäytön alueiden lähistön tutkimushistoriaan ja vanhaan kartta-aineistoon. Lähteenä käytettiin Museoviraston ylläpitämää Kulttuuriperinnön palveluikkunaa eli Kyppiä, historiallisia ilmakuvia ja Kansallisarkiston digitoituja vanhoja karttoja. Muuttuvan maankäytön alueilta tarkasteltiin läpi kriittiset historialliset kartat, ja asemoitiin joko tiluskarttoja tai isojakokarttoja (1700-l) keskeisiltä alueilta esimerkiksi kyläpaikoilta. Kartoilta tarkasteltiin alueilla historiallisten kyläpaikkojen sijaintia, asutusta, rajamerkkejä ja muita ihmistoiminnan merkkejä. Muuttuvan maankäytön alueilta hankittiin Maanmittauslaitoksen 5 p -laserkeilausaineisto, joka on tuotettu vuonna 2025. Sen perusteella etsittiin mahdollisia havaintokohteita, kuten erilaisia uria, kuoppia, maaston keinotekoisia tasauksia tai kohoumia, joko yksittäin tai erilaisia kokonaisuuksia muodostaen. Tämän lisäksi esiselvitysvaiheessa määriteltiin museolta saatujen kansalaisilmoitusten, topografian ja tutkimushistorian pohjalta arkeologisesti potentiaaliset alueet, joita tarkastettiin maastossa.

Taajamien läheisiltä alueilta ei asemoitu vanhoja karttoja tai tarkastettu laserkeilausaineistosta tuotettua maastomallia, vaan keskityttiin jo tunnettujen arkeologisten kohteiden tietojen päivittämiseen. Tämän lisäksi tunnistettiin soiset, viime aikoina muokatut ja rakennetut tai muuten arkeologisen kohteiden löytämisen kannalta epäsuotuisat alueet, jotka jätettiin kenttätarkastelun ulkopuolelle. Rengon alueella Kuittilan ja Syväojan alueella oleva muuttuvan maankäytön ala jätettiin Hämeenlinnan kaupungin pyynnöstä pois inventoinnista ennen esitöiden aloitusta.

Maastossa havainnoitiin ympäristön topografiaa sekä maanpinnalle erottuvia rakenteita. Arkeologisesti potentiaalisilla alueilla ja Ilppari-tietojen paikoilla mahdollisia maaleikkauksia ja eroosiokohtia pyrittiin tarkastelemaan. Potentiaalisiksi määritetyillä alueilla otettiin kairalla maanäytteitä ja arvioitiin maaston topografiaa. Maastossa tehdyt havainnot dokumentoitiin valokuvin ja muistiinpanoin. Arkeologisten kohteiden sijaintitiedon sekä maastossa kuljetun reitin tallentamiseen käytettiin käsi-GPS-laitetta (Garmin GPSMAP 67i).

Kartta 5. Hauhialan kylätontti vuoden 1965 tiluskartalla.

Kartta 6. Kirstulan isojakokartta 1773–1787 asemoituna. Mustalla rajattu muuttuvan maankäytön alue Hämeenlinnan keskustan pohjoisosan taajamassa.

3 Tausta ja tutkimushistoria

Osayleiskaavan muuttuvan maankäytön alueilla sekä taajamien läheisillä alueilla on tehty useita arkeologisia inventointeja ja tarkempia kohdetutkimuksia vuosikymmenten aikana. Alla on referoituna näistä laajemmat tutkimukset ja lähellä muuttuvan maankäytön alueita toteutetut inventoinnit.

Varhaisin Rengon alueen tutkimus on arkeologi Matti Huurteen inventointikertomus vuodelta 1964. Koko pitäjän arkeologinen inventointi laadittiin Kansallismuseon esihistoriallisen osaston aineistoihin ja Huurteen omiin maastohavaintoihin perustuen. Inventoinnin tavoitteena oli koota yhteen kaikki Rengon alueelta tunnetut muinaisjäännökset, irtolöydöt ja perimätiedossa esiintyvät muinaispaikat sekä arvioida niiden luonne ja ajoitus. Johtopäätöksenä Huurre esittää, että Renko on esihistoriallisesti ollut harvaan asuttua takamaata, erityisesti rautakaudella, jolloin asutus on keskittynyt Vanajaveden ympäristöön. Tästä huolimatta kivikautinen irtolöytöaineisto osoittaa alueen kuuluneen laajempaan liikkumis- ja eränkäyntialueeseen. (Huurre 1964)

Arkeologi Jyri Saukkonen on suorittanut Lammin muinaisjäännösten inventoinnin vuonna 1983. Inventointi oli osa laajempaa hanketta, jossa kartoitettiin myös Tuuloksen ja Hauhon muinaisjäännöksiä. Lammin alueelta dokumentoitiin runsas ja ajallisesti monipuolinen muinaisjäännösaineisto, joka ulottuu kivikaudelta historialliselle ajalle. Kivikautta edustavat useat asuin- ja löytöpaikat, rautakautta edustavat muun muassa ruumishautakalmistot sekä röykkiökohteet. (Saukkonen 1983)

Jyri Saukkonen on suorittanut myös arkeologisen inventoinnin Tuuloksen Syrjäntaan, Pohjoisten ja Pannujärven osayleiskaava-alueilla vuonna 2003. Tutkimusalue käsittää Syrjäntaan, Pohjoisten ja Pannujärven ympäristön, joka on pääosin viljeltyä peltomaastoa. Inventoinnin tuloksena tarkennettiin Ryssämäen historialliseksi tulkittu hautapaikka, jonka liitetään vanhoihin Venäjän sotiin ja osin vuoden 1918 tapahtumiin. (Saukkonen 2003)

Lammin kirkonkylän alueella arkeologista inventointia on tehnyt arkeologi Petteri Pietiläinen vuonna 2005. Osayleiskaava-alueelta tunnettiin aiemmin viisi kiinteää muinaisjäännöstä, useita irtolöytöjä sekä 13 keskiaikaista, yhä asuttua kylätonttia. Inventoinnissa tarkastettiin useita rautakautisia ja historiallisia kohteita. Johtopäätöksenä Pietiläinen toteaa, että Lammin kirkonkylän alueen rautakautinen asutus on keskittynyt erityisesti Nisulan, Hallilan, Ali-Hallilan ja Linnavuoren ympäristöihin, ja että keskiajalla asutus laajeni nykyisten kylätonttien alueille. (Pietiläinen 2005)

Vanhan Hämeenlinnan kunnan alueella Jyri Saukkonen on tehnyt Hämeenlinnan muinaisjäännösten inventoinnin vuonna 1984. Inventoinnissa kohteisiin kuuluu muun muassa kivikautisia ja rautakautisia asuin- ja löytöpaikkoja, rautakautisia polttokenttäkalmistoja, kuppikiviä, kivirauniota sekä kansanperinteeseen liittyviä paikkoja. Johtopäätöksenä Saukkonen korostaa Hämeenlinnan alueen poikkeuksellista muinaisjäännöstiheyttä ja pitkää asutushistoriaa. (Saukkonen 2004)

Arkeologi Teemu Mökkösen raportti vuoden 2003 Hämeenlinnan kaupunkiarkeologisen inventoinnin tavoitteena oli hahmottaa vuosina 1639–1777 Hämeen linnan pohjoispuolella sijainneen vanhan Hämeenlinnan kaupungin laajuus, rakenteet ja maanalaisen arkeologisen aineiston säilyneisyys. Inventointi perustui laajaan arkisto- ja kartta-aineistoon, erityisesti 1600- ja 1700-lukujen kaupunkikarttoihin, jotka asemoitiin nykyiseen kantakarttaan. Varsinaisia arkeologisia kaivauksia alueella ei ole tehty, vaan arviot kulttuurikerrosten säilyneisyydestä perustuvat aiempiin valvontoihin, maalämpö- ja kaapelikaivantoihin sekä maatutkatutkimuksiin. (Mökkönen 2003)

Arkeologi Johanna Enqvist toteutti kesäkuussa 2005 arkeologisen inventoinnin Hämeenlinnan Katumajärven itäpuolisella osayleiskaava-alueella. Alueella oli aiemmin tehty vain rajallisesti arkeologisia tutkimuksia, eikä historiallisia kohteita ollut inventoitu lainkaan. Suuri osa tarkastetuista kohteista osoittautui kokonaan tai osittain tuhoutuneiksi myöhemmän maankäytön, kuten rakentamisen ja maa-ainesten oton seurauksena. Inventoinnin yhteydessä ei havaittu uusia kiinteitä muinaisjäännöksiä kaava-alueella. (Enqvist 2005)

Johanna Enqvist on toteuttanut myös vuosina 2005–2006 historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventoinnin lounaisessa Kanta-Hämeessä, johon kuului myös Rengon alue. Tutkimus keskittyi ensisijaisesti keskiaikaisten kylänpaikkojen paikantamiseen ja säilyneisyyden arviointiin. Ennen inventointia Rengossa tunnettiin neljä historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä, ja inventoinnin tuloksena yksi uusi kohde. (Enqvist 2005-2006)

Vuonna 2006 arkeologi Kirsi Luoto on suorittanut Hämeenlinnan Sampo–Alajärven osayleiskaavan arkeologisen inventoinnin. Inventoinnin tuloksena löydettiin neljä uutta historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä. Raportin johtopäätöksenä todetaan, että Sampo–Alajärven osayleiskaava-alueella ei ole runsaasti hyvin säilyneitä muinaisjäännöksiä, mutta alueella on selkeästi tunnistettavissa historiallisia rakenteita. (Luoto 2006)

Petro Pesonen on suorittanut Rengon esihistoriallisten muinaisjäännösten inventoinnin 2006. Inventoinnin keskeinen tulos oli useankivikautisen asuinpaikan löytyminen. Raportissa käsitellään yhteensä 46 inventointikohdetta, joihin sisältyy kivikautisia asuinpaikkoja, mahdollisia muinaisjäännöksiä, irtolöytöpaikkoja sekä historiallisia kohteita kuten tervahautoja, hiilimiilu, tieraunio, rajamerkkejä ja käräjäpaikka. (Pesonen 2006)

Arkeologi Jouni Taivainen on tehnyt raportin Hämeenlinna–Lempäälä välisestä maakaasuputkilinjan inventoinnista vuodelta 2007. Inventoinnissa liikuttiin esim. Hämeenlinnan ja Iittalan alueella. Keskiaikaisten kylien alueilla hyödynnettiin vanhinta karttamateriaalia kylätonttien ja teiden paikantamisessa. Havaitut kohteet koostuvat pääasiassa keskiaikaisista kylätonteista, keskiaikaisista ja uuden ajan alun tielinjauksista, kaskiröykkiöalueista, sekä hautamaisista painanteista, jotka tulkittiin todennäköisesti naurishaudoiksi. (Taivainen 2007)

Jouni Taivainen on myös suorittanut Etelä-Suomen kulttuuriperintökohteiden inventointia Metsähallituksen metsätalousmailla vuonna 2013. Ennen inventointia alueilta ei tunnettu yhtään muinaisjäännöstä, mutta työn tuloksena löydettiin yhteensä 69 uutta muinaisjäännöksiksi ehdotettavaa kohdetta. Taivaisen johtopäätös on, että järjestelmällinen kulttuuriperintöinventointi tuottaa olennaista uutta tietoa erityisesti historiallisen ajan metsätalousympäristöistä ja on keskeinen keino turvata Hämeen ja muun Etelä-Suomen muinaisjäännösten huomioon ottaminen tulevassa maankäytössä. (Taivainen 2013)

Arkeologi Kirsi Luoto on inventoinut vuonna 2017 Hämeenlinnan Sammontorpan asemakaava-alueen, joka on myös yksi Hämeenlinna 2050- yleiskaavan muuttuvan maankäytön alueista. Tutkimusalue sijaitsee Hämeenlinnan lounaisosassa, metsäisessä maastossa Alajärven koillispuolella. Inventoinnin tuloksena alueelta dokumentoitiin kahdeksan kohdetta, joista seitsemän luokiteltiin muiksi kulttuuriperintökohteiksi ja yksi muuksi kohteeksi. Kohteiden joukossa on kuoppakohteita, rajamerkki ja vanha tielinja. (Luoto 2017)

Arkeologi Juuso Koskinen on tehnyt Hämeenlinnan Miemalan asemakaava-alueen Palvaanlinnan lähistöllä arkeologisen tarkkuusinventoinnin vuonna 2023. Tutkimuksessa selvitettiin alueen maankäyttöhistoriaa sekä tehtiin pintapoimintaa, metallinilmaisinharavointia ja koekuopitusta. Maastossa löytyi sekoittuneesta kyntökerroksesta muutamia historiallisen ajan löytöjä, kuten vuoden 1747 raha, posliinia ja

lasia mutta ei rautakautisia löytöjä tai muita kiinteään muinaisjäännökseen viittaavia merkkejä. (Koskinen 2023)

Museoviraston arkeologi Jyri Saukkosen on inventoinut Tuuloksen Syrjäntaan, Pohjoisten ja Pannujärven osayleiskaava-alueen muinaisjäännökset vuonna 2003. Maastotyössä löydettiin yhteensä viisi kohdetta: historiallinen hautapaikka Ryssämäki sekä neljä kivikautista kohdetta, joista Koivisto on nuorakeraaminen asuinpaikka, Lisä-Peltola ja Syrjäntaka SW kivikautisia asuinpaikkoja ja Etu-Lepistö kivikautinen löytöpaikka. (Saukkonen 2003)

Museoviraston arkeologi Taisto Karjalainen on tehnyt Hämeenlinnan Painokankaan arkeologisen inventoinnin vuonna 2008 osana alueen osayleiskaavaa. Alueelta ei tunnettu ennestään muinaisjäännöksiä, eikä inventoinnissa löytynyt uusia kohteita. (Karjalainen 2008)

Hämeenlinnan Eteläisen taajaman Suttenhaan alueen muinaisjäännösinventoinnin ovat tehneet Timo Sepänmaa ja Ville Laakso vuonna 2012. Inventoinnissa alueen pohjoisosasta löytyi nuorakeraaminen kivikautinen asuinpaikka, ja lounaisosasta havaittiin pari historialliseksi tulkittua viljelysröykkiötä. (Sepänmaa & Laakso 2012)

Vuonna 2024 Heilu Oy:n arkeologi Sinikka Kärkkäinen on tehnyt inventoinnin Hämeenlinnan ja Janakkalan alueilla Harviala-Hangasmäki välillä voimajohtolinjan alueella. Voimajohtolinjan eteläpää sijaitsi Harvialan alueella, joka on osa myös vuoden 2026 inventointien aluetta. Harvialan alueelta ei tällöin havaittu uusia arkeologisia kohteita (Kärkkäinen 2024). Harvialan alueella suoritettiin vuonna 2024 myös tarkkuusinventointi Sinikka Kärkkäisen ja Teemu Tiaisen toimesta. Inventointi tehtiin Harvialan peltoalueelle suunnitellun sähköaseman paikalle, koska alueelta oli tehty paljon rautakautisia irtolöytöjä. Mitään kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa ei kuitenkaan löydetty tarkkuusinventoinnissa. (Kärkkäinen & Tiainen 2024)

Vuonna 2024 Hämeenlinnan ja Janakkalan alueilla on tehty arkeologinen inventointi myös suunnitellun rengasverkon eli 110kv ilmajohtolinjan alueella. Inventoinnin on suorittanut Mikroliitti Oy:n arkeologi Juuso Koskinen. Inventoidut voimalinjat keskittyivät Vanajaveden ja Miemalanselän ympärille. Tällöin inventoitavilta alueilta ei havaittu muita uusia arkeologisia kohteita kuin Takamaanniityn tervahauta. (Koskinen 2024)

Esitöissä alueen historiaan tutustuttaessa käytettiin hyödyksi Hämeenlinnan kaupungilta lähtöaineistoksi saatuja raportteja koskien Hämeen keskiaikaisia kylätontteja ja niiden sijainteja nykyisillä taajama-alueilla. Kyseiset raportit on tehty vuonna Hämeen liiton toimesta vuonna 2017 ja Ark-byroo Oy:n Mikko Ahvosen ja Mikko Suhan toimesta vuonna 2025. Lisäksi luettiin läpi Sampo Honkalan historiaraportti vuodelta 1993 koskien Katisten alueella sijainnutta puolustusvarustusta, reduttia. Katisten alueelta tarkastettiin inventoinnissa museolta vinkkinä saadut taistelukaivannot.

Muuttuvan maankäytön alueilla ja niiden läheisyydessä on siis tehty useita inventointeja. Osa inventoinneista on kuitenkin tehty noin 20 vuotta sitten, ja ovat siten vanhentuneita. Hämeenlinnan taajaman läheisillä alueilla inventointeja on tehty voimajohtohankkeissa ja osa-yleiskaavojen tarpeisiin. Joillakin alueilla inventointeja ja koekaivauksia on tehty 2010-luvun lopulla, joillakin taas kohteet on viimeksi tarkastettu 90-luvun lopulla. Esimerkiksi Rengossa tarkasteltavilla kohteilla on viimeksi tehty inventointi vuonna 2014, tämän jälkeen alueelta on tullut runsaasti ilppari-kansalaisilmoituksia. Iittalassa kaava-alueelle on tehty yksittäisten kohteiden tarkastuksia, mutta viimeisin tarkastettuja kohteita koskeva inventointi on tehty 1985.

4 Havainnot

Inventoinnissa kierrettiin läpi muuttuvan maankäytön alueilta tunnettuja arkeologisia kohteita, joiden tiedot olivat vanhentuneet tai rajaus epävarma, sekä potentiaalisiksi määriteltyjä paikkoja, kuten irtolöytörykelmiä. Taajamien läheisillä alueilla tarkastettiin myös ennalta tunnettuja kohteita, joiden inventoinnista oli aikaa tai kohteelta puuttui aluerajaus. Lisäksi epävarmat mahdolliset muinaisjäännökset ja havaintokohteet tarkastettiin.

Inventointia varten luotu priorisointilistaus auttoi työn suunnittelussa ja inventoitavien kohteiden valikoinnissa. Muuttuvan maankäytön alueilla priorisoitiin seuraavasti:

1. mahdolliset muinaisjäännökset sekä havaintokohteet, seuraavana
2. tiedoiltaan vanhentuneet tai puutteelliset kohteet,
3. esiselvityksessä esiin nousseet kohteet kartoista ja lidar 5p-aineistosta
4. potentiaaliset maastonkohdat ja irtolöytöpaikat.
5. alueiden yleinen tarkastus

Taajamien läheisten alueiden priorisointilista käsitti kohdat 1., 2. ja 4.

Useat tarkastetuista, ennalta tunnetuista kiinteistä muinaisjäännöksistä olivat edelleen havaittavissa, mutta muutamia kohteita ei löydetty maastossa. Hämeenlinnan keskustan kaakkoispuolella Käikälän ja Miemalan alueilla sijaitsevia kolmea kuppikiveä ei löydetty ollenkaan. Toisessa kuppikivi oli ollut jo 90-luvun inventoinnissa vaikeasti havaittavissa metsäisellä joutomaalla ja kaksi muuta ovat todennäköisesti hautautuneet toisten kivien ja puuroskien alle ladon vierustalle. Maastossa muuttuvan maankäytön alueilla tarkastettiin lähes kaikki yli 5 vuotta sitten viimeksi tarkastetut kohteet. Taajamien läheisillä alueilla priorisoitiin viimeksi 80- ja 90-luvuilla tarkastettuja kohteita, tai joiden tiedot tai aluerajaus olivat puutteellisia. Osassa kohteita päivitettiin myös kohteen tarkkaa sijaintia maastossa tai muokattiin kohteen aluerajausta. Osalla kohteista ei ennen inventointia ollut ollenkaan aluerajausta.

Inventointiolosuhteet olivat koko inventoinnin ajan hyvät, mutta paikoitellen kesän runsas aluskasvillisuus vaikeuttivat maastossa havainnointia. Inventointiaikaan myös todella monet pellot olivat viljelyksessä, joten niille ei päästy suorittamaan pintapoimintaa tai maakairausta arkeologisesti potentiaalisilla alueilla tai löytöpaikoilla. Mahdollisuuksien mukaan näillä paikoilla tarkasteltiin pellon laitaa silmämääräisesti ja maakairalla. Mitään kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa ei näissä kohteissa kuitenkaan havaittu. Esimerkiksi Lammilla tarkastettiin irtolöytökeskittymä pellolla, johon oli ilmeisesti juuri laitettu myöhäiskesän kylvö, joten pellolla päästiin tekemään havainnointia paremmin kuin monissa muissa kohteissa.

Peltojen viljelyksessä olon takia osaa arkeologisesti potentiaalisista tai löytörikkaista peltokohteista ei pystytty inventoimaan tai tarkastelemaan kattavasti. Näillä paikoilla mahdollinen tulevaisuuden maankäytön muutos vaatii tarkempia kaivaustutkimuksia.

Inventoinnissa tarkastettiin 90 ennestään tunnettua arkeologista kohdetta ja havaittiin 25 uutta kohdetta.

Kuva 1. Viljalla olevaa pellon laitaa Hämeenlinnan Vuorentaan alueella.

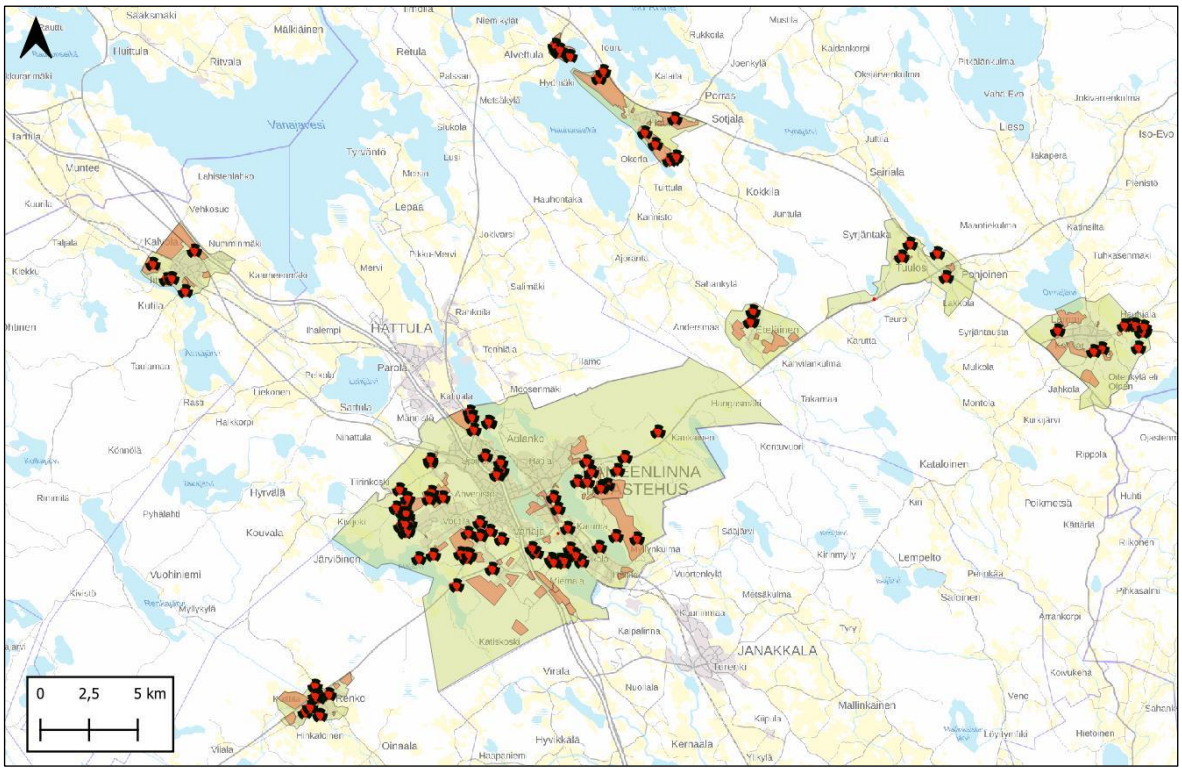
Kuva 2. Osa kohteista sijaitsi ympäristöltään hyvin rakennetussa ja muokatussa ympäristössä. Kuvassa on rautakautisen röykkiön silmäkivenä toimiva kuppikivi Tawast golfin-kentällä

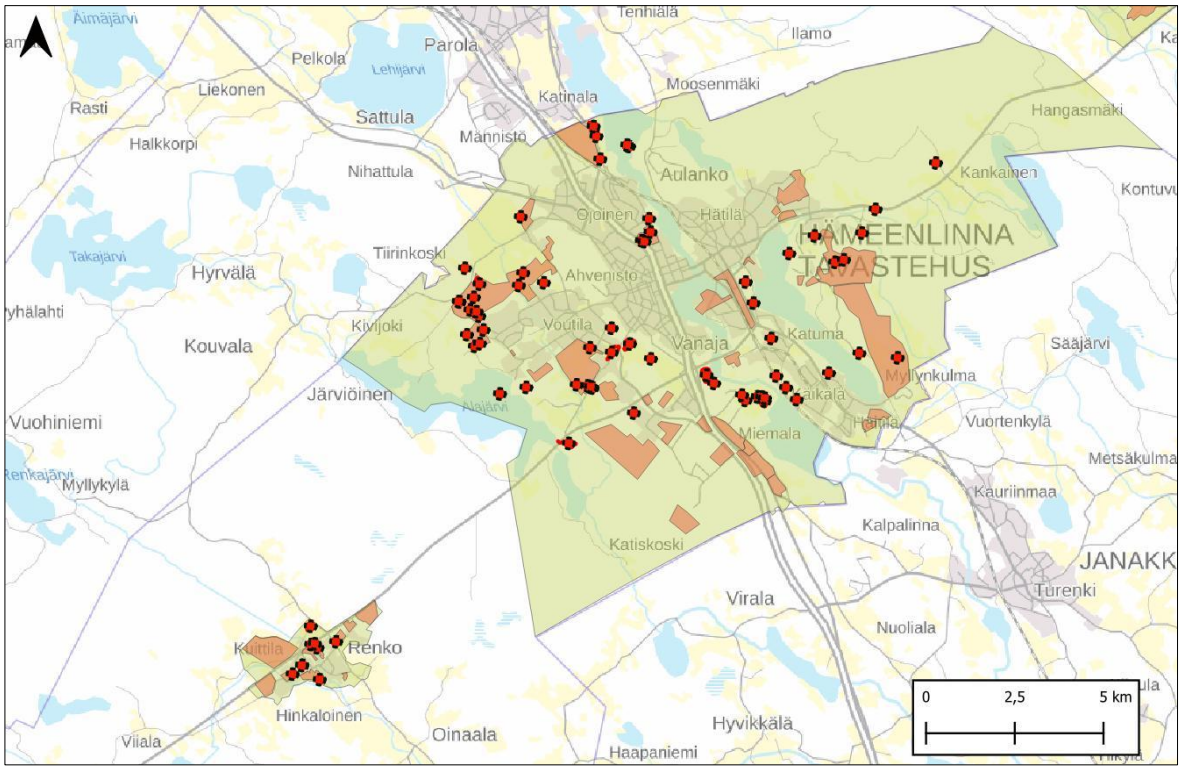
Kuva 3. Rehevää sekametsää Alajärven länsirannalla tarkastettavien löytöpaikkojen alueella.

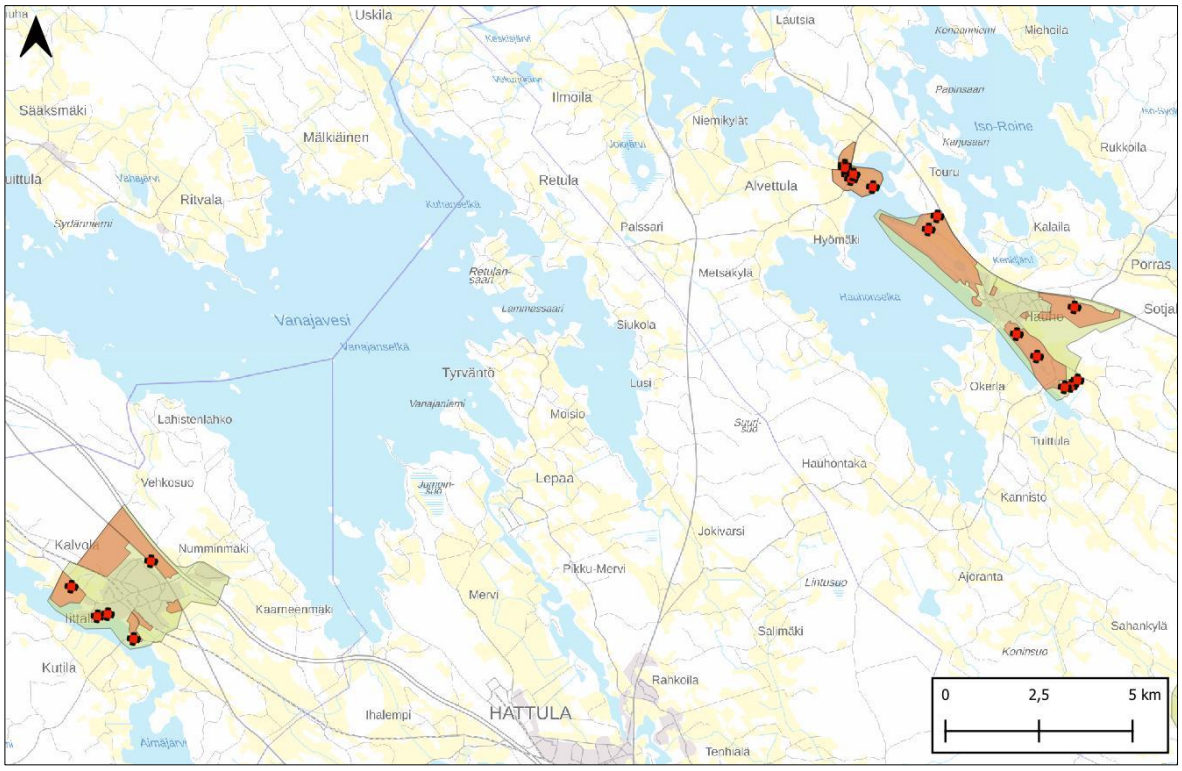
Kuva 4. Kosteahkoa kuusimetsää Siirin asuinalueen läheisyydessä tarkastetulla Siirin haudat-nimisellä mahdollisella muinaisjäännöksellä.

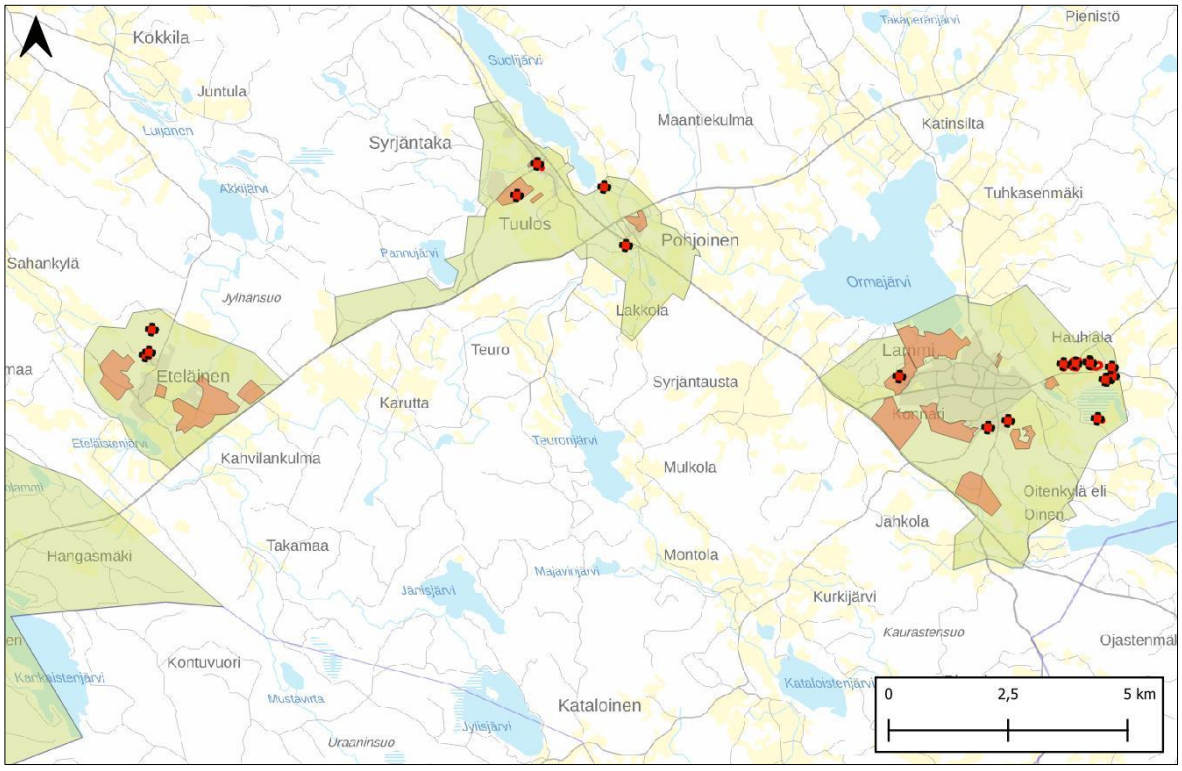
Kartta 7. Inventoinnissa tarkastetut kohteet sekä maastosta havaitut uudet kohteet merkitty punaisilla pisteillä maastokartalle. Vaalean vihreällä taustavärillä taajamien läheiset alueet ja oranssilla muuttuvan maankäytön alueet.

Kartta 8. Inventoitujen kohteiden sijainti Hämeenlinnan keskustan lähialueilla sekä Rengossa.

Kartta 9. Inventoitujen kohteiden sijainti Iittalassa ja Hauhossa.

Kartta 10. Inventoitujen kohteiden sijainti Eteläisessä, Tuuloksessa ja Lammilla.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Arkeologisessa inventoinnissa muuttuvan maankäytön alueilla on 45 arkeologista kohdetta, joista 16 on lain suojelemaa kiinteää muinaisjäännöstä. Muut arkeologiset kohteet ovat muita kullttuuriperintökohteita, muita kohteita ja löytöpaikkoja.

Inventoinnissa tarkastettiin yhteensä 90 tunnettua arkeologista kohdetta ja havaittiin 25 uutta arkeologista kohdetta.

Sekä muuttuvan maankäytön alueilla sekä taajamien läheisillä alueilla on arkeologisesti potentiaalisia peltokohteita, joilla ei päästy inventointiaikaan tekemään kattavaa inventointia tai suorittamaan pintapoimintaa. Osa näistä kohteista on myös hyvin mahdollisia kiinteitä muinaisjäännöksiä, kuten esimerkiksi rautakauden kalmistokohteita, joten näiden kohteiden tarkemmat kaivaustutkimukset ovat välttämättömiä, mikäli alueisiin kohdistuu muuttuvaa maankäyttöä.

Inventoinnissa usealla ennestään tunnetulle sekä uudelle kohteelle määritettiin aluerajaus, joka helpottaa maankäytön tarpeiden vaikutuksia kohteisiin ja niiden todellisen laajuuden huomioimista.

Hämeenlinnan taajamissa on runsaasti merkittäviä kiinteitä muinaisjäännöskohteita ja varsinkin rautakauden kohteita sekä vielä lisätutkimusta tarvitsevia irtolöytörykelmiä. Lisäksi kaikilla taajaman läheisillä alueilla on historiallisen ajan kylätontteja, jotka vaativat lisäselvityksiä niiden todentamiseksi.

Rengon alueen kohteissa korostuvat kivikautiset löydöt sekä historialliset kylätontit, kun taas Iittalan, Lammin ja Hauhon alueiden löydöt ja kohteet viittaavat runsaaseen rautakautiseen kulttuuriperintöön. Vuoden 2005 inventoinnissa Petteri Pietiläinen on todennut, että Lammin alueen rautakautinen asutus on keskittynyt Linnavuoren lähialueen lisäksi Halilan ja Ali-Halilan alueille Lamminjärven pohjoispuolelle. Inventoinnissa tarkastetut kohteet ja suuret rautakautiset irtolöytökeskittymät tukevat näitä Pietiläisen havaintoja. Toinen samantyyppinen erittäin potentiaalinen löytökeskittymä on Hämeenlinnan Hattelmalanjärven koillispuolen pelloilla, jossa on myös jo useita tunnettuja rautakauden ja kivikauden kohteita. Tuuloksessa ja Eteläisessä korostuvat viljelyröykkiöt ja historiallisen ajan asutus.

6 Lähteet

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. MHA U Uudistuskartat ja -asiakirjat. HÄMEEN LÄÄNI.

Renko

H89a:22/3-18 Kuittila; Isojaonkartta ja asiakirjat (1831-1843). Tiedostot 2-4. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

H90:4/4-27 Muurila; Muurilan, Uudenkylän ja Vaimaren kylät: isojaonkartta ja asiakirjat (1800-1852). Tiedostot 1-2. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Iittala

H32:4/1-50 Iittala; [nimeke on kirjattu kokonaisuudessaan Tietosisältö-kenttään] (1795-1811). Tiedosto 12. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Kalvola. H32:8/1-2 Keikkala; Tiluskartta ja selitys (1698-1698). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026

Hauho

Hauho. H12:3/4-17 Alvettula; N:ot 1-9, isojaonkartta, jakokirja ja pyykkiselitys rintamaista (1831-1850). Tiedosto 4. Kansallisarkisto. Viitattu 17.7.2026.

Hauho. H13:1/1-19 Kalaila; Kartta ja jakokirja Kalailan ja Vitsiälän kylien tiluksista sekä Vitsiälän kylän Kotaudenmaa-nimisestä ulkopalstasta (1794-1794). Tiedostot 1,3 & 5. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Hauho. H13:8/7-18 Kirkonkylä; N:ot 1-7 tässä kylässä, Pappilan yksinäistalo N:o 1 ja Kyttälän yksinäistalo N:o 1, isojaonkartta, pöytäkirja ja jakokirja (1771-1809). Tiedostot 2-3. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Eteläinen

Hauho. H12:5/13-23 Eteläinen; Isojaonkartta ja jakokirja (1802-1807). Tiedosto 1-4. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Tuulos

Tuulos. H15:3/1-2 Pohjonen; Tiluskartta ja selitys (1691-1691). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Tuulos. H15:6/1-2 Syrjäntaka; Tiluskartta ja selitys (1702-1702). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Lammi

Lammi. H37:10/1-16 Kaitala; N:ot 1-4 tässä kylässä ja N:ot 1-5 Tanttilan kylässä: isojaonkartta, pöytäkirja ja jakokirja (1777-1777). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Lammi. H37:5/1-7 Hakkala; N:ot 1-2 tässä kylässä, N:ot 1-3 Kirkonkylässä ja N:ot 1-2 Niipalan kylässä: isojaonkartta, pöytäkirja ja jakokirja (1774-1774). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Lammi. H39:19/1-3 Tirmula; N:o 1 Tirmula, halkomisesta kartta ja asiakirjat (1845-1845). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Lammi. H37:7/6-21 Hauhiala; [nimeke on kirjattu kokonaisuudessaan Tietosisältö-kenttään] (1795-1795). Tiedosto 5. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Hämeenlinna

Hämeenlinna. H90:5/1-2 Mäskälä; Mäskälän ja Idänpään kylät sekä Käikälän talo: vanhempi tiluskartta ja selitys (1702-1702). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Hämeenlinna. H89:4/5-30 Harviala; Tiluskartta ja selitys sekä pyykkiselitys (1798-1804). Tiedosto 1,4-5. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Hämeenlinna. H89a:9/1-7 Idänpää; N:ot 1-4, isojaonkartta ja jakokirja (1767-1777). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 18.5.2026.

Hämeenlinna. H90:3/4-14 Miemala; N:ot 1-8, isojaonkartta ja jakokirja (1783-1783). Tiedosto1- 3. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Hämeenlinna. H89:5/1-2 Hattelmala; Tiluskartta ja selitys (1703-1703). Tiedosto 3. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026

Hämeenlinna. H91:7/10-24 Luolaja; N:ot 1-18, isojaonkartta ja jakokirja (1782-1805). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Hämeenlinna. H91:13/7-15 Vuorentaka; Isojaon järjestelykartta ja asiakirjat Vuorentaan kylän kotitiluksilla (1886-1889). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Hämeenlinna. H89a:18/3-11 Kirstula; Isojaon kartta ja asiakirjat kotitiluksista (1773-1787). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Hämeenlinna. H89a:13/1-2 Kantola; Tiluskartta ja selitys (1702-1702). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Hämeenlinna. H90:5/1-2 Mäskälä; Mäskälän ja Idänpään kylät sekä Käikälän talo: vanhempi tiluskartta ja selitys (1702-1702). Tiedosto 2. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Hämeenlinna. H91:1/3 Paikkala; Kartta ja selitys pelloista ja niityistä (1785-1785). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 19.5.2026.

Maanmittauslaitos

Laseraineisto 5 p. Tuotantoalue: Akaa 2020, Riihimäki 2023 ja Padasjoki 2025.

Digitaaliset lähteet:

Kulttuuriympäristön palveluikkuna: https://www.kyppi.fi

Maanmittauslaitos. Historialliset ilmakuvat: https://kartta.paikkatietoikkuna.fi

Maanmittauslaitos. Vanhat painetut kartat: https://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Muinaismuistot info: https://muinaismuistot.info/

GTK. Maankamara: https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html

Vanhat kartat-palvelu: https://vanhatkartat.fi/#9.50/65.00880/25.46910?year=1953&scale=20k

Kirjalliset lähteet:

Ahvonen, Mikko & Suha, Mikko 2025. Kanta-Hämeen keskiaikaiset kylätontit-arkeologinen teemainventointi. Ark-byroo Oy.

Enqvist, Johanna 2005. Hämeenlinna Katumajärven itäpuolisen osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Museovirasto.

Enqvist, Johanna 2005–2006. Arkeologisen kulttuuriperinnön täydentävät selvitykset Hämeessä 2005–2006. Historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi Rengon kunnan alueella. Museovirasto.

Honkala, Sampo 1993. Katisten linnake. Redutti no:2:n lyhyt historia 1863–1864.

Huurre, Matti 1964. Rengon muinaisjäännöksiä, inventointikertomus.

Hämeen liitto 2017. Kanta-Hämeen keskiaikaisten kylätonttien sijainti taajama-alueilla.

Karjalainen, Taisto 2008. Hämeenlinna Painokangas inventointi. Museovirasto.

Koskinen, Juuso 2023. Hämeenlinna. Miemala arkeologinen tarkkuusinventointi asemakaavoitettavalla alueella Palvaanlinnan muinaisjäännösalueen vierustalla ja Pullolassa 2023. Mikroliitti Oy.

Koskinen, Juuso 2024. Hämeenlinna-Janakkala. Rengasverkko. Suunnitellun 110kV ilmajohtolinjan arkeologinen inventointi 2024. Mikroliitti Oy.

Kärkkäinen, Sinikka 2024. Hämeenlinna- Janakkala. Harviala-Hangasmäki voimajohtolinjan arkeologinen inventointi 2024. Heilu Oy.

Luoto, Kirsi 2006. Hämeenlinnan Sampo-Alajärven osayleiskaavan arkeologinen inventointi. Museovirasto.

Luoto, Kirsi 2017. Hämeenlinna Sammontorppa arkeologinen inventointi 2017. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen ja Luoto Oy.

Mökkönen, Teemu 2003. Hämeenlinna-Tavastehus kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto.

Pesonen, Petro 2006. Rengon arkeologinen inventointi. Museovirasto.

Pietiläinen, Petteri 2005. Lammin Kirkonkylän osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Museovirasto.

Saukkonen, Jyri 1983. Lammin muinaisjäännökset- luettelo vuodelta 1983.

Saukkonen, Jyri 1984. Hämeenlinnan inventointikertomus.

Saukkonen, Jyri 2003. Tuulos. Syrjäntaan, Pohjoisten ja Pannujärven alue. Osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2003. Museovirasto.

Sepänmaa, Timo & Laakso, Ville 2012. Hämeenlinna. Eteläinen Suttenhaka muinaisjäännösinventointi v.2012. Mikroliitti Oy.

Taivainen, Jouni 2007. Maakaasuputkilinjainventointi Hämeenlinna-Lempäälä 2007. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Museovirasto.

Taivainen, Jouni 2003. Etelä-Suomi. Kulttuuriperintökohteiden inventointi 2013. Metsähallitus.

Tiainen, Teemu & Kärkkäinen, Sinikka 2024. Hämeenlinna. Harviala sähköaseman suunnittelualueen arkeologinen tarkkuusinventointi 2024. Heilu Oy.